

ברכת 'הגומל' למגורשי גוש קטיף?!

בשנים האחרונות חיו תושבי גוש קטיף בסכנה מתמדת מצד הפורעים הערבים: ירי, חדירה ליישובים, ואלפי פצמ"ר וקסאמים. היו נפגעים, אך בחסדי ה' היו הרבה נסים. תושבי הגוש המשיכו את חייהם בגבורה ובמסירות, עד שעלה הכורת על חבל ארץ נפלא זה. ה' ישיבנו לנחלתנו במהרה.

א. ברכת 'הגומל' בתוך ימי המלחמה

במהלך שהותנו בגוש קטיף דנו בשאלת ברכת 'הגומל'. האם יש לברך על כל נסיעה שעברה בשלום? האם אדם שניצל בנס מנסיון פיגוע צריך לברך? האם יש לבכך אחר כל נפילה של טיל קסאם? ועוד. במאמרנו "ברכת 'הגומל' לנוסעים בכבישי יש"ע" ("צהר" טו) הסקנו בהתייעצות עם גדולי תורה, כי אין לברך כל עוד הסכנה קיימת. לא היה נראה סביר לעלות לתורה ולברך בעת שהסכנה נשקפת כל הזמן וכוחות הביטחון מגינים עלינו בכל רגע.

השווינו זאת לחייל הנמצא בשדה הקרב. הוא אינו מברך כל עוד הוא בחזית אפילו לאחר שניצל מסכנה ממשית, והוא גם לא יברך כשיצא לחופשה לביתו ועתיד לחזור. כך גם מקובל לעניין חולה הנמצא בסדרת טיפולים, או במי שנוסע למדינת הים וחונה בחניית ביניים. ברכת 'הגומל' תהיה לאחר שיצא לגמרי מן הסכנה¹. כך כותב הרב קוק זצ"ל באורח משפט ('סי' מה), כשהוא דן בשאלה מתי יברכו יורדי הים, האם רק בהגיעם למחוז חפצם או בחניית ביניים. ומסקנתו היא:

למעשה, כיון שעל כל פנים כיון שניצול מסכנה של ים חייב לברך, וחביבה מצוה בשעתה... הדין דצריך לאודוויי אף על פי שנזדמנה לו אחרת. ברוך ד' יום יום, נותן הודאה לעבר וצועק על העתיד לבוא.

באגרות הרא"ה ("ח"ב איגרת תשג) כתב:

ועל דבר ברכת הגומל, לענין החופש, פשיטא לענ"ד דחייל דווקא כשיהיה החופש גמור, ולא כל זמן ד'אכתי עבדי אשורוש אנן' במדה זו.

ואכמ"ל.

החלטת אנשי גוש קטיף היתה להיאחז בארצנו ולהיאבק בטרור, ובעז"ה לכשיושג הניצחון במערכה, נודה לקב"ה על נסיו שבכל יום עימנו ואז נברך 'הגומל' ברוב עם.

סברנו והתפללנו שניוושע בעזרת ה' בניצחון על הפורעים הערבים. לדאבונו, ממשלת ישראל בחרה לא למגר את הטרור אלא לגרש אותנו מעל אדמתנו. לא זכינו להמשיך את מפעל ההתיישבות היקר בחבל עזה. אנו מוצאים עצמנו בעל כורחנו מחוץ למקום הסכנה. האם יש מקום לברך בעת הזאת?

ב. מצבנו כיום

מה העלה את השאלה שם לברך כעת? מחד, לא להצלה הזו ייחלנו. יצאנו מבתינו אבלים וכואבים. מאידך, אל לנו להיות כפויי טובה על הניסים הרבים להם זכינו בשבתנו בגוש קטיף. אלפי טילים שכמעט ולא גרמו לאסון - זהו דבר שאינו מובן בשכל אנוש, ובוודאי מחייב ברכה, למרות ההקשר הכואב מנשוא.

מערכת רגשית מורכבת זו מוכרת בהלכה. וכך מצינו במסכת ברכות (נט, ב):

מת אביו והוא יורשו, בתחילה אומר "ברוך דיין האמת" ולבסוף הוא אומר "ברוך הטוב והמטיב".

את ההלכה הזאת מבאר המש"ב (סי' רכג ס"ק ט) על פי תשובת הרשב"א:

ואף זיותר היה מתרצה שלא ימות אביו ולא יירשנו, מכל מקום יכול לברך שהחיינו; דאין ברכה זו תלויה בשמחה, אלא בדבר שמגיע לו תועלת ממנו ואף על פי שמתערב עמה צער ואנחה.

והמסקנה העולה לכאורה - כשהיא נראית כלקוחה מעולם האבסורד - היא: שאכן צריכים היינו לברך 'הגומל' בעת יציאתנו מגוש קטיף, על כל הניסים שנעשו לנו בשבתנו שם. אולם דומה כי הקב"ה זימן לנו את פתרונה של הדילמה בדרך אחרת.

ג. עבר זמנו ובטל קרבנו

בזמן האבל, כשנעקרנו, לא התפנינו לעסוק בשאלת ההצלה מסכנות. קלקול חשבונות יש כאן, כפי שנאמר בירושלמי (תענית ד, ה):

צום הרביעי - זה שבעה עשר בתמוז.

¹ אמנם, בנידון דידן סברנו שתושב שניצל בנס מאירוע ירי וכדו' יברך על כך, על אף שהסכנה הכללית לא חלפה.

והובקעה העיר. כתיב: בתשעה לחודש הובקעה העיר, ואת אמר הכין? אמר ר' תנחום בר חניל: אי, קילקול חשבונות יש כאן. רבי יוחנן אמר: למלך שהיה יושב ומחשב חשבונות. באו ואמרו לו נשבה בנך, ונתקלקלו חשבונותיו. אמר, יעשה זה ראש לחשבונות.
ועל כן נתנו את דעתנו על שאלה זו רק לאחר מספר חודשים.
אלא שעל ברכה מאוחרת נכתב בשו"ע (או"ח ריט, ו):
אם איחר, יש לו תשלומין לברך כל זמן שירצה; ונכון שלא לאחר שלושה ימים.
בשדי חמד (כרך ו, עמ' 329) דן עד מתי ניתן לדחות את ברכת 'הגומל'. מדבריו עולה שאין לאחר יותר משלושים יום. מסתבר שלאחר זמן זה נחלשת תחושת ההודאה וההצלה מהניצול. וכך גם אנו, עקורי גוש קטיף, לא נמצאים במקום שבו תחושת רגש ההודאה על ההצלה חזק בלבם.²

* * *

ויהי רצון שיקוים בנו:
ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחריד... וחרב לא תעבור בארצכם.

² כך הורה מו"ר הרה"ג יעקב אריאל שליט"א. והוסיף, שלגבי חלק מן המגורשים, החיים בסמוך לגבול רצועת עזה, וממשיכים לחיות תחת אש הקסאמים, אין כאן הצלה גמורה.